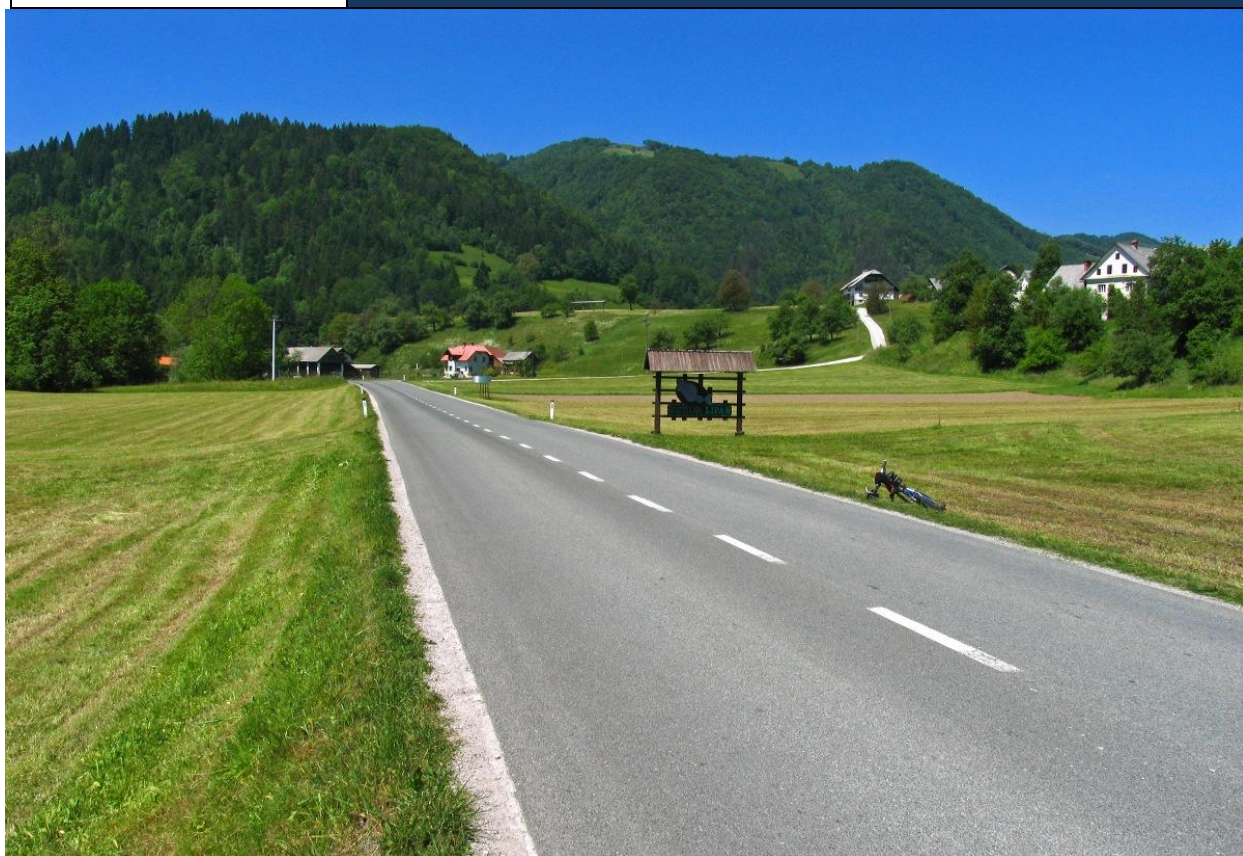

ZGORNJESAVSKA DOLINA PREBUDI SE, SKUPAJ NAM LAHKO USPE!

PRIPRAVILI: **BARBARA KOMEL**

NATAŠA KOKOŠINEK

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

**Ljudska univerza
Jeronice**

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

»Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. Operacija se izvaja v okviru **Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013**, razvojne prioritete: **Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja**; prednostne usmeritve: **Izboljšanje usposobljenosti posameznika za delo in življenje v družbi temelječi na znanju.**«

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

Gradivo za udeležence programa

ZGORNJESAVSKA DOLINA PREBUDI SE, SKUPAJ NAM LAHKO USPE!

Pripravili:

BARBARA KOMEL

NATAŠA KOKOŠINEK

Jesenice, 2012

»Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, razvojne prioritete: Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja; prednostne usmeritve: Izboljšanje usposobljenosti posameznika za delo in življenje v družbi temelječi na znanju.«

KAZALO

ZGORNJESAVSKA DOLINA PREBUDI SE, SKUPAJ NAM LAHKO USPE

1	UVOD	6
2	SPLOŠNA PREDSTAVITEV LOKALNEGA OKOLJA.....	7
2.1	GEOGRAFSKA UMEŠČENOST	7
2.2	PODNEBJE.....	8
2.3	DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI.....	8
2.4	NARAVNE DANOSTI IN ZNAMENITOSTI	9
2.5	KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI IN ZANIMIVOSTI.....	10
3	KMETIJSTVO IN DOPOLNILNE DEJAVNOSTI ZGORNJESAVSKE DOLINE	12
3.1	RAZVOJNI POTENCIALI IN PRILOŽNOSTI OBMOČJA	12
3.2	TEMELJNI RAZVOJNI MOTIV	13
3.3	VIZIJA RAZVOJA.....	14
3.4	MOŽNOSTI RAZVOJA DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI NA PODEŽELJU	14
4	UČNI PROJEKT	18
4.1	ISKANJE IDEJ – KAKO PRITI DO PRAVE IDEJE?	19
4.2	POSLOVNO NAČRTOVANJE ZA IZBRANO IDEJO Z IZDELAVO POSLOVNEGA NAČRTA	21
4.3	USTVARJALNA REALIZACIJA IZBRANE IDEJE – LASTNI IZDELKI	22
5	POSLOVNI NAČRT	24
6	LITERATURA IN VIRI	33

KULTURNA DEDIŠČINA

1	OSNOVE VAROVANJA KULTURNE DEDIŠČINE	34
2	KRANJSKA GORA.....	36
2.1	KRATKA ZGODOVINA KRAJA	37
2.2	SNOVNA DEDIŠČINA	38
2.3	NESNOVNA DEDIŠČINA.....	39
3	ZAKLJUČEK.....	41
4	VIRI.....	42

ZGORNJESAVSKA DOLINA PREBUDI SE, SKUPAJ NAM LAHKO USPE!

Pripravila:
BARBARA KOMEL

1 UVOD

RAZVOJNI POTENCIAL ZGORNJESAVSKE DOLINE TEMELJI NA:

- Gorenjcih, njihovem znanju, pozitivnem odnosu do dela, pripravljenosti na spremembe in stalno učenje, inovativnosti in kreativnosti,
- uporabi sodobnih tehnologij in podjetniškem pristopu v gospodarstvu,
- turizmu, temelječem na bogati naravni in kulturni dediščini, ki smo jo podedovali in jo moramo neokrnjeno zapustiti zanamcem.

(Vir: Regionalni razvojni program Gorenjske 2007–2013)

Za mnoge Gorenjce je Gorenjska najlepši del sveta.

Brez pogledov na hribe bi težko živeli.

Ponosni smo tudi na svojo trdo in robato naravo.

V šalah, ki krožijo na naš račun, veljamo za skope in trmaste, mi pa v tem vidimo varčnost in podjetnost, ki sta nas ohranili.

2 SPLOŠNA PREDSTAVITEV LOKALNEGA OKOLJA

2.1 GEOGRAFSKA UMEŠČENOST

Občina Kranjska Gora je geografsko zaokroženo območje Zgornjesavske doline (tudi Doline ali Gornjesavske doline). Obsega 10 naselij v porečju Save Dolinke, ki izvira v slikovitem naravnem rezervatu Zelenci pod vasjo Podkoren. Leži tik ob tromeji z Avstrijo in Italijo. Na severu jo omejuje obod Karavank, na jugu Julijske Alpe, proti vzhodu poteka

meja pod Jesenicami, kjer se Zgornjesavska dolina odpira v Radovljiško kotlino, na zahodu pa se po razvodju med porečjem Save in Zilje, zahodno od Rateč. Območje zajema 256,3 km², kar predstavlja 1,3 % površine Slovenije in obsega naselja: Belca, Dovje, Gozd Martuljek, Kranjska Gora, Log, Mojstrana, Podkoren, Rateče, Srednji vrh in Zgornja Radovna. Del območja se nahaja v ožjem zavarovanem območju Triglavskega narodnega parka (TNP).

Področje je reliefno zelo razgibano. Iz Zgornjesavske doline segajo v Julijske Alpe gorske doline, ki so jih izoblikovali ledeniki in jim dali značilne koritaste oblike. Doline obdajajo slemena. Tako obdajajo dolino Planico Macesnovec (1613 m) in tri Ponce, medtem ko se nad Tamarjem dviga Jalovec (2643 m). Okoli doline Pišnice se vrste Vitranc (1631 m), Mojstrovka (2332 m) in Prisank (2547 m). Nad Krnico dominirata Razor (2601 m) in Škrlatica (2738 m). Gozd Martuljek obdaja venec slikovitih vrhov Špika (2472 m), Dovškega Križa (2531 m) in Kukove špice (2417 m). Nad dolino Vrat se vzpenjajo Stenar (2601 m), Pihavec (2414 m) in nad sklepom doline severna triglavska stena. V grebenu, ki deli Vrata in Kot, gospoduje Cmir (2393 m), med kotom in Krmo pa Rjavina (2532 m). Dolina Radovna deli Triglavsko pogorje od Mežaklje. Za enotno sleme zahodnih Karavank, ki se vleče od Peči preko Kepe (2144 m), naprej na Golico ... so značilna razčlenjena prisojna pobočja.

V Julijskih Alpah sta glavni kamenini dolomit in apnenec. Od nekdanjih ledeniških jezerc in aluvialnih nanosov rek so ostale prodnate in ilovnate usedline ter apniška glina.

Povprečna nadmorska višina občine je 1304 m. Najvišjo točko 2864 m, nosi Triglav, najnižja nadmorska višina je 650 m² v Hrušici. V dolinah se nahaja večina naselij občine Kranjska Gora, ki šteje 10 naselij in 4 krajevne skupnosti, kjer živi 5.247 prebivalcev.

2.2 PODNEBJE

Podnebje zgornjesavskega območja spada v alpski podnebni pas, za katerega so značilne dolge in snežne zime, ter kratka, zmerno topla poletja, s pogostimi vzhodnimi vetrovi in obilnimi padavinami. Za območje od Mojstrane navzgor pa je značilen še vpliv specifičnih podnebnih razmer, ki zaostrujejo gorski značaj podnebja, kar je posledica nadmorske višine med 750 m in 850 m. Zima je običajno dolga 4 do 5 mesecev, povprečno število snežnih dni pa traja dobre štiri mesece. Povprečna najnižja dnevna temperatura v mesecu januarju je -8°C , čez dan pa se ozračje segreje nad 0°C . V najtoplejšem mesecu v letu je povprečna jutranja temperatura 10°C , podnevi pa se običajno ogreje na 23°C .

Mikroklimatski pogoji po Dolini navzgor se od vasi do vasi že močno razlikujejo; posebno v zimskih mesecih, kar se kaže v debelini snežne odeje, ki raste z vsakim višinskim metrom navzgor. Prav tako so pozimi velike razlike med osojnimi in prisojnimi pobočji, ki dolino omejujejo. Prisojna pobočja so tako v zimskem času primerna za izlete in sprehode, ker ponujajo zaželeno sončno obsevanje, osojna pobočja pa varujejo in ohranjajo snežno odejo za smučanje.

Nadmorska višina nad 800 m zagotavlja, da poletna vročina in sopara do Kranjske Gore ne sežeta, čeprav se izjemoma tudi zgodi, da se živo srebro povzpne nad 30°C . V lepih poletnih dneh se razvijejo pobočni in dolinski vetrovi, ki omilijo vročino.

2.3 DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Turistična destinacija Kranjska Gora šteje 5.247 prebivalcev, kar predstavlja 0,3% prebivalstva Slovenije. Struktura prebivalstva po spolu kaže na skoraj enakomerno porazdelitev med spoloma, 49 % je moških in 51 % žensk. Povprečna gostota prebivalstva znaša 21 prebivalcev na km², kar je močno pod slovenskim povprečjem (98 prebivalcev na km²). Indeks staranja prebivalstva, ki je razmerje med številom prebivalstva starejšega od 65 let in številom prebivalstva mlajšega od 14 let, znaša 128,1 in je močno nad slovenskim povprečjem (96,4). To kaže na zelo visok delež starejše populacije v občini.

Iz izobrazbene strukture pa je razvidno, da ima večina prebivalstva izobrazbo srednje šole, delež zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo je primerljiv s slovenskim povprečjem.

2.4 NARAVNE DANOSTI IN ZNAMENITOSTI

Pokrajino Zgornjesavske doline zaznamuje karakter ledeniško nastalih dolin in visokih skalnatih slemenov, vrhov z nenavadnimi kraškimi oblikami, travnatimi pobočji, veličastnimi slapovi, jezera in reke ter bogata flora in fauna. Pestrost in danosti pokrajine je v preteklosti bistveno vplivala na življenje ljudi in njihovih navad, danes pa nudi tudi številne možnosti za preživljanje prostega časa v neokrnjeni naravi, stik z naravo in odkrivanje njenih zakladov.

Večina pokrajine Zgornjesavske doline sodi v Triglavski narodni park (60 %), ki je pod nadzorom in tako zaščiten pred morebitnimi negativnimi ekološkimi vplivi, saj predstavlja domovanje redkim vrstam rastlin in živalim. Bisere slovenskega alpskega sveta predstavljajo Martuljkovi slapovi, svojo zgodbo pa nemo pripoveduje v skalo spremenjena Ajdovska deklica.

Neokrnjeno naravo, spominsko zaščitene vasi »Zelenci« s številnimi izviri in smaragdno zelenim jezerom ter ohranjeno značilno ljudsko arhitekturo najbolje opisujejo besede znamenitega naravoslovca sira Humphry Davya, ki je zapisal: *»Be his memory held in honours«*.

- **Odkrivanje naravnih znamenitosti**

Prva čudovita pot poteka v okviru Triglavskega narodnega parka – Pot Triglavske Bistrice v Vratih, ki predstavlja doživetje narave – slapa Peričnika, Galerij, zatropa Vrat in mogočne Triglavske severne stene. Tudi osvojitev Triglava po tej steni predstavlja velik podvig.

V okolici Rateč pelje gozdna pot proti Tromeji, med polji proti Planici in naprej v Tamar, do Zelencev ali čez mejo z Italijo do Belopeških ali Mangartskih jezer.

Morda najlepša pot v Zgornjesavski dolini pa je pot do prvega in drugega Martuljkovega slapa. Doživeti je potrebno oba, na poti ob pogledu na mogočno Špikovo steno pa nas prevzame občutek nepozabne naravne lepote in človeške majhnosti.

V steni Prisanka lahko občudujete Ajdovsko deklico (kamnito podobo deklice), za katero legenda pravi, da so jo ajdovske žene spremenile v skalo.

2.5 KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI IN ZANIMIVOSTI

Poleg naravne je bogata tudi kulturna dediščina. Kranjska Gora ima bogato sakralno in etnografsko dediščino, ki jo predstavljajo cerkve, kapelice in stare domačije, ki avtentično prikazujejo preteklo življenje, navade in bivalno okolje ljudi. Kulturno bogastvo občine predstavlja dober potencial za turistične namene, ki se lahko navezuje na tematske poti, učne poti, prireditve in kulturni turizem. Kulturna pot v Zgornji Radovni obiskovalca popelje do več stoletij starih domačij. V Triglavski muzejski zbirki je predstavljena planinska zgodovina. Ruska kapelica – opomin na nesmiselnost vseh svetovnih vojn. S spomenikom Jakobu Aljažu opozarjamo na tega dušnega pastirja in vodnika v boljše čase.

• Poti kulturne dediščine

Kulturno dediščino Zgornjesavske doline se lahko občuduje že na sprehodu skozi središče Kranjske Gore, mimo cerkve Marije Vnebovzete proti Liznjekovi domačiji v kateri se nahaja muzej, ki je edini v občini. Kovačnica Pr' Katr', pa obiskovalcem nudi tipične domače izdelke (hrano in ročna dela).

V Ratečah je na ogled Kajžnkova hiša, kjer obiskovalec spozna nekaj rateških običajev, rateško narodno nošo, pa tudi kopijo Rateškega rokopisa iz druge polovice 14. stoletja, ki velja za eno najstarejših zapisanih besedil v slovenskem jeziku.

Skrivnostna doživetja nudi tudi dolina Kot, od koder pot po dolini Radovne pelje do Vintgarja. Na poti je veliko zanimivosti: Gogalova lipa, Psnakova mlin in žaga in Pocarjeva domačija, ki je prizorišče številnih prireditev.

Ob odcepu v vas Dovje stoji spomenik Jakobu Aljažu, dušnemu pastirju in vodniku v boljše čase.

Na poti na Vršič pa se odkriva tudi Ruska kapelica, postavljena v spomin in opomin na nesmisel svetovnih vojn.

Na te rahlo otožne misli pa boste gotovo pozabili pri ogledu postavljanja oglarske kope, ostanka oz. predstavitve časa, ko je življenje teklo počasneje.

3 KMETIJSTVO IN DOPOLNILNE DEJAVNOSTI ZGORNJESAVSKE DOLINE

Od delovno aktivnega prebivalstva je delež kmetov kot samozaposlenih oseb v občini Kranjska Gora 1,37 %.

Vendar pa kljub temu, da kmetijstvo na prvi pogled ne predstavlja pomembne gospodarske panoge v območju, bolj natančen pogled na preteklost in sedanjost kaže povsem drugačno podobo: **kmetijstvo je vedno imelo pomembno vlogo pri ohranjanju socialnega ravnotežja, ohranjalo je poseljenost, navade, običaje in tradicijo v odročnih območjih. S svojim delovanjem je obvladovalo kulturno krajino (preprečevalo je zaraščanje travnatih površin), raznolikost narave, ohranjalo običaje, tradicijo in je še vedno predpogoj za razvoj drugih gospodarskih dejavnosti na podeželju.**

V povezavi s kmetijstvom pa ne moremo mimo podeželskega prostora, ki sta bila dolga leta sinonim drug za drugega. **Danes pa na podeželski prostor gledamo še iz mnogih drugih, novih vidikov. Podeželski prostor je bivališče, prostor za oddih, mesto kmetovanja, prostor družbenih srečanj, kulture in narave. Vendar pa bosta kmetijstvo in gozdarstvo tudi v prihodnje predstavljala »steber« podeželskega prostora.** Izjemna pestrost in kulturno bogastvo podeželja ima tudi neprecenljiv pomen za uveljavitev Slovenije v Evropi.

3.1 RAZVOJNI POTENCIALI IN PRILOŽNOSTI OBMOČJA

OBČINA	OSREDNJA USMERITEV	DRUGA KOMPLEMENTARNA USMERITEV	DODATNA POTENCIALNA USMERITEV
KRANJSKA GORA	Turizem: • zimski • pohodniški • športno-rekreativni • klimatsko-zdraviliški • turizem na vasi	Razvoj turizmu komplementarnih storitev Kmetijstvo in razvoj podeželja Sonaravno kmetijstvo	Osebne storitve Trgovina Konjenišтво

Razvojni potenciali, ki jih območje najlažje izkoristi so v ohranjanju osnovne kmetijske proizvodnje, ki sledi načelom sonaravnega razvoja in v izredni pestrosti možne turistične ponudbe in produktov, na osnovi obstoječe naravne in kulturne dediščine, kulturnih prireditev ter diverzifikaciji kmetijske proizvodnje.

Ključne priložnosti območja, glede na obstoječe potenciale in tržne trende so naslednje:

- **izkoristiti možnosti za razvoj dodatne turistične ponudbe in rekreacije v naravi** (kolesarjenje, pohodništvo, konjenišstvo, tematske poti ...) kot dopolnilne ponudbe obstoječim turističnim centrom v bližini,
- **organizirati predelavo kmetijskih produktov kot del turistične ponudbe in za potrebe pokrivanja potreb lokalnega trga** (govedoreja, reja drobnice – prireja mesa in mleka),
- **izkoristiti naravno in kulturno dediščino, po katerih je območje že znano, ter jo razviti kot turistične atrakcije,**
- **izkoristiti kmetije za nastanitveno ponudbo.**

3.2 TEMELJNI RAZVOJNI MOTIV

Prebivalci območja so se na predlog Občin odločili za uvajanje projekta RPP, ker se zavzemajo za ustrežnejši razvoj svojega območja in višjo kvaliteto življenja. Njihovi motivi se kažejo v naslednjem:

- **Razvoj kmetijstva** (govedoreja, reja drobnice – prireja mesa in mleka) **in podeželja s poudarkom na razvoju dopolnilnih dejavnosti** (npr. peka kruha, predelava mesa, predelava mleka ipd). **in dopolnilnem delu:** na eni strani gre za ohranjanje malih kmetij z dopolnjevanjem proizvodnje in predelave v smeri čim večje finalizacije izdelkov, na drugi za trženje produktov preko turistične ponudbe (konjeniške in pohodniške poti, tematske poti, rekreacijsko območje za lokalno prebivalstvo).
- **Trženje naravne in kulturne dediščine:** prebivalci se zavedajo naravnih lepot in danosti, ki jih obkrožajo in so pripravljeni združiti in aktivirati vse razpoložljive potenciale in kreirati celovit turističen produkt na osnovi naravne in kulturne dediščine.
- **Posodobitev osnovne infrastrukture**, kar bo omogočilo višjo kakovost bivanja.
- **Ohranitev in varovanje krajine ter povečanje privlačnosti prostora.**
- **Zagotavljanje pogojev za kakovostno bivanje in povečanje možnosti za delo zlasti mladih.**
- **Zagotavljanje pogojev za razvoj malega gospodarstva in storitvenega sektorja.**

Temeljni razvojni motiv je najbolj izražen v trženju obstoječe in možne ponudbe iz dejavnosti turizma na podeželju ter predelave kmetijskih produktov, kar naj bi zagotavljalo dodaten vir zaslužka in višjo kvaliteto življenja.

3.3 VIZIJA RAZVOJA

Podeželsko območje Zgornjesavske doline je turistično in rekreativno središče občanov in širšega območja, ki ima skupno organiziran in uveljavljen integralni turistični produkt, ob upoštevanju načel sonaravnega razvoja. Hkrati izkorišča bližino turističnega centra Kranjska Gora in kakovostno dopolnjuje njeno ponudbo. Ob tem je na območju razvita tudi kmetijska dejavnost, ki dohodek zagotavlja zlasti z dopolnilnimi dejavnostmi in storitvena dejavnost, predvsem s komplementarno turistično ponudbo. Območje ima razvito osnovno infrastrukturo in s tem zagotavlja pogoje za razvoj novih dejavnosti.

3.4 MOŽNOSTI RAZVOJA DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI NA PODEŽELJU

Zakonska osnova:

- Zakon o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/2008)
- Uredba o vrsti, obsegu in posebnih pogojih (Uradni list RS, št. 61/2005) in drugi pravilniki

Dopolnilne dejavnosti v Sloveniji, 2350 registriranih:

- 550 turističnih kmetij,
- 400 kmetij s predelavo,
- 1400 storitev.

Kaj je dopolnilna dejavnost?

Dopolnilna dejavnost je s kmetijstvom oz. gozdarstvom povezana dejavnost, ki jo opravljajo na kmetiji in omogoča boljšo izrabo njenih proizvodnih zmogljivosti ter delovne sile članov kmetije in zaposlenih na kmetiji.

Zakon o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/2008)

Katere dejavnosti štejejo za dopolnilne?

Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti (Uradni list RS, št. 61/2005) kot dopolnilne določa naslednje dejavnosti:

- predelava, obdelava in dodelava kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov,
- prodaja pridelkov in izdelkov s kmetij,
- turizem na kmetiji:
gostinska in negostinska dejavnost,
- dejavnost povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji (npr. oglarstvo, tradicionalno krovstvo s slamo, skodlami in skriljem, peka v kmečki krušni peči, etnološke zbirke in etnološka dejavnost,
- pridobivanje in prodaja energije iz obnovljivih virov,
- storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo ter opremo, orodji in živalmi ter oddaja le-teh v najem (ne velja za storitve strojnih krožkov),

- izobraževanje na kmetijah, povezano s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetiji,
- zbiranje in kompostiranje organskih snovi,
- ribogojstvo in predelava sladkovodnih rib,
- aranžiranje ter izdelava vencev, šopkov ipd. iz lastnega cvetja in drugih okrasnih rastlin.

Kje lahko opravljamo dopolnilno dejavnost?

- na zemljiščih in v objektih v lasti, najemu ali zakupu lastnika ali družinskih članov,
- v skupnih objektih,
- izven kmetije pa dejavnosti, ki jih zaradi narave dela ne moremo opravljati na kmetiji (storitve z mehanizacijo).

Drugi pogoji

- obseg,
- posebni pogoji.

Obseg – dohodek

Dohodek iz dopolnilnih dejavnosti na polnoletnega družinskega člana ne sme presegati 1,5 povprečne plače na zaposlenega v RS v preteklem letu, na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijsko pridelavo pa 3 povprečnih plač na zaposlenega v RS.

Kaj je dohodek od dopolnilne dejavnosti?

- Dobiček ugotovljen kot razlika med davčno priznanimi prihodki in odhodki, kakor je izkazan v davčnem obračunu akontacije dohodnine od dohodka iz dejavnosti (brez znižanj, povečanj in davčnih olajšav).
- Dohodek od vseh dopolnilnih dejavnosti na kmetiji ne glede na število dejavnosti in število nosilcev.

Fizični obseg dejavnosti

- Priprava piva 52000 l/ letno.
- Gostinska dejavnost: 60 sedežev, 10 sob in dodatnih skupnih ležišč, skupaj max. 30 ležišč.
- Peka kruha: 13500 kg/ leto.
- Peka potic, peciva in izdelave testenin do 2000 kg/letno.

Obdavčitev

- Po normiranih odhodkih:
 - 70 % priznanih stroškov,
 - 30 % dohodek.
- Po dejanskem dohodku – vodenje knjigovodstva.

Fizični obseg dejavnosti

- Pridobivanje energije iz obnovljivih virov do 1MW nazivne moči kotla, generatorja.
- Storitve 1500 ur /leto.
- Ribogojstvo in predelava rib do 3000 kg/leto.

Pogoji:

Velikost kmetije

- Kmetija mora imeti v lasti najmanj 1ha ali v zakupu najmanj 5 ha primerljivih površin, razen v primeru predelave medu in čebeljih izdelkov.
- 1 ha primerljivih površin po zemljiškem katastru se šteje:
 - 1ha njiv,
 - 2 ha travnikov oz. ekst. Sadovnjakov,
 - 4 ha pašnikov,
 - 0,25 plan. sadov., vinog., hmeljišč,
 - 0,2 ha vrtov, tudi rastlinjakov,
 - 8 ha gozdov,
 - 5 ha gozd. plantaž,
 - 6 ha barjanskih travnikov oz drugih površin.

Posebni pogoji

- Pivo – najmanj ena lastna surovina – dovoljena je le neposredna prodaja.
- Turizem – 30 % vrednosti lastnih surovin, 30 % kupljenih v trgovini, 40 % od drugih kmetij.
- Predelava živil rastlinskega izvora 50 % lastne surovine ostalo od drugih kmetij.
- Predelava živila živalskega izvora za prodajo končnemu potrošniku 100 % lastna surovina (registrirani obrati).
- Največ 50 % dokupa (odobreni obrati).
- Podrobnejše pogoje za opravljanje turistične dejavnost na kmetiji urejajo predpisi s področja gostinstva (Zakon o gostinstvu).
- Poleg uredbe, ki jo je sprejela vlada, je potrebno upoštevati tudi druge podzakonske predpise, (npr. veterinarske, sanitarnozdravstvene predpise itn.) ki so specifični za posamezno dejavnost.

Možnosti za opravljanje dopolnilnih dejavnosti

- Več dejavnosti hkrati.
- Za isto dejavnost le en nosilec na kmetiji, razen storitev.
- Sezonska dela, ki se opravljajo manj kot 6 mesecev na leto, se jih lahko registrirana le za čas trajanja.
- D.d. se lahko registrira ob začetku vlaganj.
- Opravlja pa se lahko šele ob izpolnjevanju vseh pogojev za registracijo.
- Izpad letine za najmanj 30 %: 50 % zahtevanih lastnih surovin.
- Prodaja pridelkov in izdelkov na kmetiji 30 % lastnih izdelkov in pridelkov.
- Gozdni sortimenti – 20 % lastnih surovin za predelavo.
- Lasten izdelek je tudi izdelek iz lastne surovine predelane v registriranem predelovalnem obratu.
- Ribogojstvo – vodno zemljišče sestavni del kmetije.

Prehodne določbe

- Za dejavnosti iz 11. točke prejšnje uredbe, za katere ni obvezen vpis v ustrezní register, se do vzpostavitve ustreznih registrov lahko registrirajo kot dopolnilne dejavnosti.

Nosilec dejavnosti

- Nosilec dopolnilne dejavnosti na kmetiji je član kmetije, ki se ukvarja s kmetijsko dejavnostjo.

Priglasitev dejavnosti

- Registracija dopolnilne dejavnosti na začetku vlaganj – vloga na MKGP (Uradni list RS, št. 79/2005) – za davčne namene.
- Za opravljanje dejavnosti – izpolnjevanje pogojev – na upravni enoti s posebno vlogo (Uradni list RS, št. 83/2005).

4 UČNI PROJEKT

USTVARJALNO – PODJETNIŠKO – INOVATIVNO

Projekt **Ustvarjalno – podjetniško – inovativno** je sestavljen iz treh podprojektov, od katerih vsak traja eno srečanje. Zasnovan je v obliki izvedbe idejnih in ustvarjalnih delavnic, kjer udeleženci praktično realizirajo izbrano idejo tako, da jo v zadnjem podprojektu v obliki izdelka tudi izdelajo. Predstavlja načrtovanje konkretnega poteka nastajanja in razvoja ideje, do njene končne realizacije, to je izdelave izdelka. K zasnove in izvedbi projekta pristopimo na podjetniški način in sicer tako, da se ideja o izdelku, ki bo izbran, razvije in realizira skozi faze poslovnega načrta. Končni izdelek bo torej tržno zanimiv in s tem bo lahko dobil svojo priložnost na trgu.

Razlogi in izhodišča za oblikovanje projekta, če izhajamo iz položaja in potreb ciljne skupine v lokalnem okolju in iz značilnosti okolja samega, so v odkrivanju udeležencevih interesov in potencialov (ustvarjalnosti, ročnih spretnosti, obrtniških znanj, podjetniških znanj ...), s katerimi se odpre možnost koristne porabe njihovega časa, obenem pa se v njih prebudi občutek pomembnosti, koristnosti in živosti. Pridobili bodo kompetence priložnosti za izboljšave, načine ustvarjanja idej in osnove njihovega ocenjevanja in končne izbire. Krepili bodo tudi komunikacijske veščine in skupinsko sodelovanje v tesni povezavi z zagovarjanjem svojih stališč.

Predvsem pa jim bo preko programa posredovano sporočilo, da ideja ni dovolj, ampak jo je nujno potrebno pripeljati do končne uresničitve. S tem je osnovni cilj – ustvarjalna realizacija ideje – dosežen (to so lastni izdelki). Obenem pa projekt ponuja možnosti izpopolnjevanja znanja za različne oblike dejavnosti, saj bodo udeleženci na praktičnem primeru spoznali, kako naj razmišljajo in pristopijo k razvoju svoje ideje o nekem izdelku oz. dejavnosti, ki so si jo izoblikovali (zamislili oz. prepoznali), glede na svoje znanje oz. vse potencialne, ki jih imajo, da bo ideja prišla do realizacije in zaživela v praksi in jim lahko prinese nekaj dodatnega prihodka (dopolnilne dejavnosti, zunanja sodelovanja s turizmom, kmetijstvom ipd.).

Vizija učnega projekta je torej v aktivnem pristopu k dejavnosti, s katero bi se udeleženci lahko ukvarjali in posledično koristno porabili svoj prosti čas. S tem bi se okrepil njihov občutek koristnosti in socialne vključenosti v okolje. Hkrati pa bi se lahko tudi izboljšal njihov ekonomski položaj.

Podprojekti oz. srečanja:

Znotraj projekta **Ustvarjalno – podjetniško – inovativno** bomo oblikovali tri podprojekte, vsakega v trajanju treh ur. Ti podprojekti so:

- **Iskanje idej – kako priti do prave ideje?**
- **Poslovno načrtovanje za izbrano idejo z izdelavo poslovnega načrta**
- **Ustvarjalna realizacija izbrane ideje – lastni izdelki**

Vsebinska področja, ki bodo v projektu prevladovala se bodo nanašala na aktivno preživljanje prostega časa, na iskanje, ocenjevanje in izbor najboljše ideje ter kasneje na njen razvoj. Dodaten poudarek pa bo na podjetniški realizaciji, saj bodo udeleženci skozi samostojno delo spoznali faze poslovnega načrta in se dotaknili ekonomskih znanj. Ob uporabi omenjenih znanj bodo projekt razvili in tudi realizirali skozi faze »mini« poslovnega načrta.

4.1 ISKANJE IDEJ – KAKO PRITI DO PRAVE IDEJE?

Opis podprojekta – konkretnega učnega srečanja:

Z vajo »burjenja možganov« (možgansko nevihto) v tem podprojektu iščemo ideje za našo podjetniško zamisel oz. izdelek, ki ga bomo kot končni rezultat projekta tudi realizirali. Skušali bomo predlagati takšne ideje, s katerimi bomo lahko poiskali pravo podjetniško priložnost na tržišču. Sledilo bo selekcioniranje oz. razvrščanje in ocenjevanje idej, da bomo prišli do ene »prave ideje«, ki jo bomo obravnavali in bo plod skupnega dogovora. Ocenjevanje idej je namreč osnova izbiranja, s katero pridemo do izbire ene same ideje izmed mnogih.

Po izboru ideje, bomo le to še enkrat analizirali in ocenili, da ugotovimo ali bi izbrana ideja lahko bila poslovna priložnost. Zato z vprašalnikom preverjamo našo podjetniško idejo, saj je še pred začetkom potrebno čim podrobnejše preverjanje le te, da bo tveganje kar najmanjše.

Dejavnosti:

Učitelj na začetku udeleženca opozori, kako zelo je pri tem projektu pomembno ustvarjalno vzdušje v skupini, ki se najlažje ustvari tako, da udeleženci spodbujajo drug drugega, s tem da dajejo neobičajne, izvirne in drzne predloge ter ideje. S Power Point predstavijo jim (na grafu) razloži povezavo med izkušnjami (ki jih udeleženci brez dvoma imajo) in ustvarjalnostjo oz. inovativnostjo ter jih navede k razmišljanju tako, da jih razdeli v tri skupine, od katerih ima vsaka za nalogo opredeliti pomen enega pojma: ustvarjalnost, ideja in inovativnost. Vsaka skupina po 15 minutah predstavi oz. zagovarja svoje stališče za pojem, ki ji je bil dodeljen. Po predstavitvi vseh treh skupin, se razvije diskusija o pomenu ustvarjalnosti, inovativnosti in podjetnosti in o njihovih razlikah. Poiščejo primere inovativnih

izdelkov (npr. električni avto, vetrne elektrarne...) in storitev (npr. dostava hrane na dom, e-bančništvo...).

V nadaljevanju udeleženci na delovnih listih/učnih listih, na katerih so v 17 točkah podani predlogi, kako lahko pridemo oz. poiščemo ideje, pri vsakem primeru predloga napišejo še svojega. Ta vaja zahteva 30 minut samostojnega razmišljanja in dela vsakega udeleženca.

V nadaljevanju učitelj preko Power Point prezentacije predstavi še tehnike ustvarjalnega razmišljanja (možgansko nevihto (brainstorming), Philip buzz 66, Zapisovanje idej (Brainwriting), Tehnika najbolj nore ideje ...) in jih opozori na zlata pravila pri izvedbi tehnik ustvarjalnosti.

Potem pa učitelj preide na konkretno iskanje zamisli oz. ideje za izdelek, ki naj bi ga skupina izdelovala v zadnjem podprojektu. Učitelj s tehniko »burjenja možganov«, torej tehniko ustvarjalnega razmišljanja, skuša na različne načine pridobiti čim več zamisli oz. idej. Udeležence vzpodbudi k divjemu razmišljanju in sproščanju domišljije, saj je vsaka zamisel oz. ideja dobrodošla in sprejemljiva. Na velik plakat zapisuje vse ideje, ki jih predlagajo udeleženci. Sledi razvrščanje in združevanje idej (oz. grupiranje idej po sorodnih skupinah). V naslednjem koraku pa gre za ocenjevanje in izbiro najprimernejših idej s skupinsko razpravo in razvrščanjem v obliki komentiranja, pojasnjevanja, utemeljevanja, zagovarjanja ipd.

Kot končni rezultat dela v tem podprojektu je skupna izbira najprimernejše rešitve oz. ideje. Le to pa še enkrat preverimo z vprašalnikom za preverjanje podjetniške ideje.

Učni viri in pripomočki:

- Delovni listi/učni listi: Kako pridemo do idej?
- Računalnik
- Plakat, papir, flomastri
- Vprašalnik za preverjanje podjetniške ideje

Evalvacija:

Ves čas izvajanja podprojekta moramo paziti na potek skupinske dinamike. Vsi udeleženci morajo biti zaposleni in vsak naj pripomore k skupnemu končnemu cilju.

Ali razumejo razlike med idejo in inovacijo? Razlika med ustvarjalnostjo in inovativnostjo? Zakaj je ustvarjalnost pomembna za družbo/posameznika/organizacijo? Ali znajo poiskati/priti do inovativnih idej? Zakaj je pomembno podjetništvo? Ali znajo v svojem okolju poiskati primere inovativnih izdelkov in storitev? Ali menijo, da je ustvarjalnost, podjetnost, inovativnost za njih sploh pomembna?

4.2 POSLOVNO NAČRTOVANJE ZA IZBRANO IDEJO Z IZDELAVO POSLOVNEGA NAČRTA

Opis podprojekta – konkretnega učnega srečanja:

Ker se uspešna dejavnost običajno rodi iz dobro premišljene ideje, ki so jo naši udeleženci izbrali in preverili že v prejšnjem podprojektu, bomo v tem podprojektu naredili zanjo dober *poslovni načrt*. Na začetku podprojekta se bomo še enkrat prepričali, ali gre pri naši izbrani ideji za pravo priložnost in se osredotočili na poslovno načrtovanje.

Poslovni načrt je pisni dokument v katerem sistematično opredelimo svoje cilje pri načrtovanem poslu (pri nas izdelku) in opredelimo usmeritve/načine, kako bomo te cilje dosegli. Zato se bomo v tem podprojektu opredelili in napisali, katere bodo poenostavljene sestavine našega poslovnega načrta. Te bodo: 1. Opis proizvoda ali storitve (kakšne bodo značilnosti našega izdelka), 2. Trg in ciljni kupci (kdo so predvideni kupci in koliko jih pričakujemo), 3. Konkurenca (kdo je konkurent, kaj počne in kakšne ima cene...), 4. Kako bomo tržili izdelke (cene, reklama, kje bomo prodajali ...), 5. Mesto prodaje, prostor, oprema (kje bomo proizvajali, prodajali ...), 6. Vodstvo podjetja in organizacija (kdo bo vodja in kdo so odgovorni ljudje, 7. Potrebno osebje in znanja (število izvajalcev in stroški), 8. Terminski načrt (kdaj se bo kaj zgodilo), 9. Ekonomski izračun (stroški, prihodki, potrebna sredstva, viri, poslovni izid).

Dejavnosti:

Učitelj uvodoma razloži udeležencem, da uspešni podjetniki ne razmišljajo samo o idejah, vso pozornost posvetijo priložnostim, stalno razmišljajo o kupcih in njihovih potrebah, saj se jim morajo stalno dokazovati, da jim le ti ostanejo zvesti. Zato je še tako dobre ideje potrebno preveriti, preden se vanje vloži veliko sredstev. S Power Point prezentacijo udeležencem učitelj na grafu predstavi še tržno in tehnično vrednotenje ideje, kdaj je le to ustrezno, da se ovrednoti učinkovitost prototipa in dosegljivost prodajnih ciljev. V pozitivnem primeru se naredi poslovni načrt za uspešno realizacijo posla (izdelka).

Udeleženci imajo na voljo pripravljeno predlogo za izdelavo zasnove poslovnega načrta. Razdelijo se v štiri skupine. Vodje posameznih skupin predstavijo predlagane oblike dejavnosti na področju posameznih elementov trženjskega spleta (izdelka, oglaševanja, prodaje, cene), ki jih cela skupina komentira, dopolnjuje ali spreminja. Delu ves čas sledita učitelja, ki posamezne faze dodatno pojasnjujeta z drsnicami, s Power Point prezentacijo. S tem se skuša udeležence dodatno vzpodbuditi za ustvarjalno dopolnjevanje in spreminjanje.

Nato naredijo načrt organiziranja proizvodnje, načrt oglaševanja, načrt prodaje, financiranje projekta ...

V poslovnem načrtu skupaj z učiteljema predstavijo izbrano temo, tržno raziskavo, organizacijo projekta, potrebna sredstva za izvedbo projekta, trženje, ekonomiko projekta, kritična tveganja, terminski načrt.

Učni viri in pripomočki:

- Različna strokovna literatura
- Računalnik
- Predloga za izdelavo poslovnega načrta
- Pripravljen priročnik za izdelavo načrta po posameznih elementih spleta
- Papir, flomastri

Evalvacija:

Ves čas izvajanja podprojekta moramo paziti na potek skupinske dinamike. Vsi udeleženci morajo biti zaposleni in vsak naj pripomore k skupnemu končnemu cilju. Kako ocenjujejo pisanje poenostavljenega poslovnega načrta? Ali se jim zdi to nepotrebno – odveč – prezahtevno? Izkušnje pri pisanju poslovnega načrta – pozitivne – negativne?

4.3 USTVARJALNA REALIZACIJA IZBRANE IDEJE – LASTNI IZDELKI

Opis podprojekta – konkretnega učnega srečanja:

V zadnjem podprojektu se pristopi k sami izvedbi oz. realizaciji izbranega izdelka. Ker smo že v poslovnem načrtu natančno opredelili naš izdelek in to z več vidikov, od tržnih zahtev, materialnih, finančnih, organizacijskih, ekonomičnih, že precej natančno vemo, kaj vse moramo upoštevati pri njegovi realizaciji. Torej kakšen mora biti izdelek, da bo doživel uspeh na trgu, torej da bo tržno zanimiv.

S predpostavko, da bo npr. izdelek skupine »mozaik« se udeležencem najprej teoretično predstavi in razloži postopek izdelave mozaikov. Temu sledi praktična realizacija izdelave izdelkov, do končnega cilja. To so izdelki iz mozaika.

Dejavnosti:

Ob predvidevanju, da bo naš izdelek »mozaik« izdelan na različnih podlagah, se udeležencem v teoretičnem uvodu najprej predstavi umetnost mozaikov ob Power Point predstavitvi in prikaže, kako in kje lahko črpamo ustvarjalni navdih za njegovo izdelavo, bodisi iz vsakdanjega življenja, iz okolja, od ljudi, kjer živimo, od živali, iz pokrajine bodisi iz umetnosti. Ne vplivajo pa le na motive, temveč tudi na izbiro barv in zgradbo ter tip materiala, ki ga bomo uporabljali. Vse to vpliva na celotno obliko in končni videz mozaika.

Udeleženci iščejo dodatne informacije in ideje za izdelavo svojega mozaika na internetu, v strokovnih knjigah, revijah ... Ob vsem tem pa morajo upoštevati vsa spoznanja, ki smo jih napisali v poslovnem načrtu.

Postopek izdelave mozaika se izpiše še na velik plakat, udeleženci pa na delovne liste. Ko pripravimo vse potrebno orodje, material, podlago za izdelavo, pričnemo z samo izdelavo, tako da se udeležence vodi s praktičnim prikazom izdelave.

Učni viri in pripomočki:

- Različna strokovna literatura z mozaiki, od revij, priročnikov, knjig
- Internet
- Plakat, flomastri, kreda, svinčniki
- Delovni listi
- Glineni lončki
- Razredčeno belo lepilo PVA, neostik lepilo
- Koščki za lepljenje po barvah in velikostih
- Prašek fugirnega lepila, voda

Evalvacija:

Ves čas izvajanja podprojekta moramo paziti na potek skupinske dinamike. Vsi udeleženci morajo biti zaposleni in vsak naj pripomore k skupnemu končnemu cilju.

Kako ocenjujejo svoje »mozaične« dosežke? Ali so pridobili dovolj znanja, da bodo lahko nadaljevali z izdelavo mozaikov? Ali se jim je vsebina in izvedba projekta zdela zanimiva? Ali se jim pridobljeno znanje izdelave mozaikov zdi uporabno? Ali so zadovoljni, da so pridobili ta znanja?

5 POSLOVNI NAČRT

Naziv projekta:	_____
Naziv programa:	_____
Mentor:	_____

Kranjska gora, februar–marec 2012

1. PREDSTAVITEV IZBRANE TEME

Katero poslovno idejo smo si izbrali?

Razlogi za izbor naše poslovne ideje?

Kakšna so naša pričakovanja – težnja po dobičku?

Katerim ciljem bomo sledili z izbrano idejo?

Katere so prednosti in slabosti izbrane poslovne ideje (projekta)?

2. TRŽNA RAZISKAVA

Kdo so predvideni kupci (od kod, koliko jih je ...)?

Kako smo izvajali anketo, koliko ljudi smo zajeli v anketiranje in katere?

Kakšni so rezultati analize ankete?

Kako je s konkurenco (kdo je, njene prednosti in slabosti)?

Kakšen obseg prodaje načrtujemo, količinsko in vrednostno? Predvideti vse oblike prodaje).

VRSTA IZDELKA	KOLIČINA	VREDNOST PRODAJE

3. ORGANIZACIJA PROJEKTA

Določimo odgovorne osebe za posamezna področja (ime in priimek izbranih sodelujočih).

VODSTVO PROJEKTA

Imenujemo vodstvo projekta, da bo povsem jasno, kdo je za kaj odgovoren.

Direktor projekta:

Vodja skupine za organizacijo proizvodnje oz. izvedbe:

Vodja skupine za oglaševanje:

Vodja skupine za prodajo:

Vodja finančne skupine:

Člani posameznih skupin so:

1.	2.	3.	4.
Proizvodna skupina	Prodajna skupina	Oglaševalna skupina	Finančna skupina

Ali pri izvedbi svoje poslovne ideje potrebujemo tudi strokovnjake?
 Koliko ljudi in kakšna znanja potrebujemo, da bomo lahko izdelali izdelek
 ali izvedli storitev?

VRSTA POTREBNEGA ZNANJA	ŠTEVILO IZVAJALCEV	STROŠKI DELA

4. POTREBNA SREDSTVA ZA IZVEDBO PROJEKTA

Katero opremo in prostore potrebujemo, da bomo lahko izdelali izdelek ali izvedli storitev in koliko nas to stane? Ugotovimo, ali se bomo odločili za nabavo ali najem?

Poslovni prostor ali prireditveni prostor (kaj potrebujemo – temeljne zahteve).

Oprema (stroji, naprave;napišite namen uporabe opreme).

Potrebni materiali in surovine (kje so na voljo).

Koliko nas bodo stale navedene stvari?

5. TRŽENJE

Kaj vse bomo delali in prodajali?

Ali boste za svoj izdelek izdelali svojo blagovno znamko? Predstavite jo.

Ekonomska propaganda

- ✓ kako boste izvedli oglaševanje, kolikokrat in koliko vas bo to stalo;
- ✓ naredite razpredelnico.
- ✓

NAČRT OGLAŠEVANJA

vrsta	medij	kraj	število	datum	vrednost

Pospeševanje prodaje: kako boste poskušali dobiti dodatne kupce?

Osebna prodaja: kako in kje bo potekala, kdo jo bo odgovoren za to obliko; kdo jo bo izvajal?

Odnosi z javnostmi: kako se bodo odvijali?

Politika cen: kakšne bodo vaše cene v primerjavi s konkurenco, kaj je s popusti?

Politika distribucije: kje in kako boste prodajali?

6. EKONOMIKA PROJEKTA

Kakšna izdatke bo povzročil vaš projekt in kakšna je njihova predvidena višina? Kaj vse, koliko in po kakšni ceni moramo nabaviti, da bomo svojo idejo lahko izvedli? Kakšna bo prodajna cena naših izdelkov ali storitev?

IZDELEK	IZDATKI
material - - - -	
storitve - - - -	
naše delo - - -	
drugo - minimalen zaslužek - - -	
SKUPAJ IZDATKI	
PRODAJNA CENA	
Koliko bomo prodali?	

Vrsta	Količina	Cena	Skupaj (količina x cena)
Vsi prejemki skupaj			

Koliko denarja skupaj potrebujemo?

	Vrsta potrebe po denarju	Količina potrebnega denarja
1.	prostor	
2.	oprema	
3.	za izvedbo storitve - material - storitve - - -	
4.	skupaj	

Kje bomo dobili denar?

Vir sredstev	Znesek
Lastni prihranki:	
Od prodaje:	
Od sponzorjev:	
Od drugih:	
SKUPAJ	

V posebni razpredelnici opredelite predviden poslovni izid kot razliko med prejemki in izdatki.

Postavka	Znesek
Prejemki: - od prodaje - od sponzorjev - od drugih	
SKUPAJ PREJEMKI	
Izdatki: - - - -	
SKUPAJ IZDATKI	
POSLOVNI IZID	

7. KRITIČNA TVEGANJA

Kaj se lahko zgodi?

Kako se boste zavarovali pred naštetimi tveganji?

8. TERMINSKI NAČRT

Kdaj boste kaj od potrebnega izvedli?

6 LITERATURA IN VIRI

- Chvatal, M. 1997. *Gorenjska. Vodnik*. Kranj: Turistika.
- Chvatal, M. 1998. *Slovenija. Vodnik*. Kranj: Turistika.
- Habjan, V. in P. Skoberne. 2001. *Naravne znamenitosti Slovenije*. Ljubljana: Sidarta.
- Kladnik, D., ur. 2003. *Slovenija. Ekskurzije ljubljanskega geografskega društva*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Lovrenčak, F. 1987. Pedo in vegetacijske značilnosti Gorenjske. V *Zbornik Gorenjska*.
- Meteorološki letopis 2000. 2001. Ljubljana: Hidrometeorološki zavod republike Slovenije.
- Perko, D. in M. Orožen Adamič. 1998. *Pokrajine in ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Slovenija, Turistični vodnik. 1995. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Triglavski narodni park – vodnik. 2001. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- http://obcina.kranjska-gora.si/Predstavitev_krajev_in_obcine/si_page1_f.htm
- http://obcina.kranjska-gora.si/aktualno/Stratesko_razvojni_dokument_Obcine_Kranjska_Gora1.pdf
- http://www.bsc-kranj.si/resources/files/doc/RRP_Gorenjske_2007-2013.pdf
- http://www.bsc-kranj.si/resources/files/doc/GGG_brosura_1.del.pdf
- http://www.razvojni_program_podezelja_2003_2010.si/
- <http://www.stat.si/>

KULTURNA DEDIŠČINA

Pripravila:
NATAŠA KOKOŠINEK

1 OSNOVE VAROVANJA KULTURNE DEDIŠČINE

Kulturna dediščina so viri in dokazi človeške zgodovine in kulture, ne glede na njihov izvor, razvoj in ohranjenost (snovna, materialna dediščina), ter s tem povezane kulturne dobrine (nesnovna, nematerialna dediščina). Zaradi njihove kulturne, znanstvene in splošno človeške vrednosti sta varstvo in ohranjanje kulturne dediščine v državnem interesu.

Osnovna, kulturna funkcija kulturne dediščine je njeno neposredno vključevanje v prostor in aktivno življenje v njem, predvsem na področju vzgoje, posredovanja znanj in izkušenj preteklih obdobij, ter krepitev narodove samobitnosti in kulturne istovetnosti. **Ohranjanje dediščine** v širšem pomenu so ukrepi in dejanja, ki vodijo k zavarovanju, ohranjanju in skupnemu uživanju dediščine.

Kulturno dediščino v osnovi razdelimo na snovno (materialno) in nesnovno (nematerialno) dediščino.

Snovna (materialna) dediščina so glede na svojo pojavnost v prostoru posamične stavbe, skupine stavb, območja, predmeti in zbirke predmetov.

Področje nepremične kulturne dediščine obsega posamezne stavbe ali skupine stavb, naselbinska območja, zlasti stara mestna in vaška jedra, arheološka najdišča, oblikovano naravo in kulturno krajino. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS) je osrednji javni zavod, ki s svojimi organizacijskimi enotami pokriva celotno območje naše države in izvaja številne naloge, ki omogočajo celovito varstvo nepremične kulturne dediščine.

Premična kulturna dediščina so posamezni predmeti ali skupine predmetov, nastali kot rezultat ustvarjalnosti človeka in njegovih različnih dejavnosti, družbenega razvoja in dogajanj, značilnih za posamezna obdobja. Državno javno službo varstva premične dediščine opravljajo muzeji, arhivi in knjižnice. Dediščina, ki jo hranijo je z zakonom razglašena za spomenik.

Nesnovna (nematerialna) dediščina so znanja, spretnosti, šege in navade, prepričanja in vrednote, kot jih zaznavajo in uresničujejo ljudje, ki so povezani z ustvarjanjem, uporabo, razumevanjem in njenim posredovanjem sedanjim in prihodnjim rodovom.

Živa dediščina so nesnovne dobrine, kot so prakse, predstavitve, izrazi, znanja, veščine, in z njimi povezani premičnine in kulturni prostori (kjer se ta dediščina predstavlja ali izraža), ki jih skupnosti, skupine in včasih tudi posamezniki prenašajo iz roda v rod in jih nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino. Državno javno službo varstva žive dediščine opravljajo koordinator varstva žive dediščine (Slovenski etnografski muzej), državni in pooblaščen muzeji ter Zavod za varstvo kulturne dediščine.

Povzeto po: Kaj je kulturna dediščina?, www.zvkd.si, 5.2.2012

2 KRAJSKA GORA

*Potrebno je samo pogledati v Prisankovo ali Martuljkovo kraljestvo,
pa vidi človek takoj, da je v svetu,
ki ga je izoblikovala narava, v posebnem, prelestnem stilu.*
(Josip Vandot)

Kranjska Gora je središče Gornjesavske doline, kar je posledica geografske lege naselja in zgodovinskega razvoja, še zlasti v 20. stoletju. Danes šteje kraj 5247 prebivalcev, nanj pa gravitirajo naselja Rateče, Pokoren, Kranjska Gora, Srednji vrh, Gozd Martuljek, Belca, Dovje, Mojstrana in Zgornja Radovna. V zadnjih desetletjih se je Kranjska Gora uveljavila kot najbolj znano slovensko zimsko-športno smučarsko središče in alpski turistični center. Ta razvoj je povezan s hitro rastjo kraja in velikim številom novogradenj, ki so zelo vplivale na podobo Kranjske Gore. Še bolj pa se je v zadnjih 60-ih letih spremenil način življenja kraja in njegovih prebivalcev. Bogata kulturna dediščina (tako snovna kot nesnovna) je v veliki meri izginila iz vsakdanjega življenja domačinov in se ohranja le še v muzeju in literaturi. Ob tesnejšem in trajnem

stiku s Kranjskogorci pa vendarle ugotovimo, da dediščina še vedno živi med njimi. Zlasti v spominih starejših krajanov, ki so jih nekateri med njimi tudi zapisali in izdali v knjigi. Zdi se, da je ta bogata zakladnica kulturne dediščine premalo izkoriščena in zastopana v turistični ponudbi kraja. Naš namen je, da v sodelovanju s Kranjskogorci osvetlimo nekatera poglavja iz bogate zakladnice kulturne dediščine in jim poizkušamo najti mesto v turistični ponudbi kraja.

2.1 KRATKA ZGODOVINA KRAJA

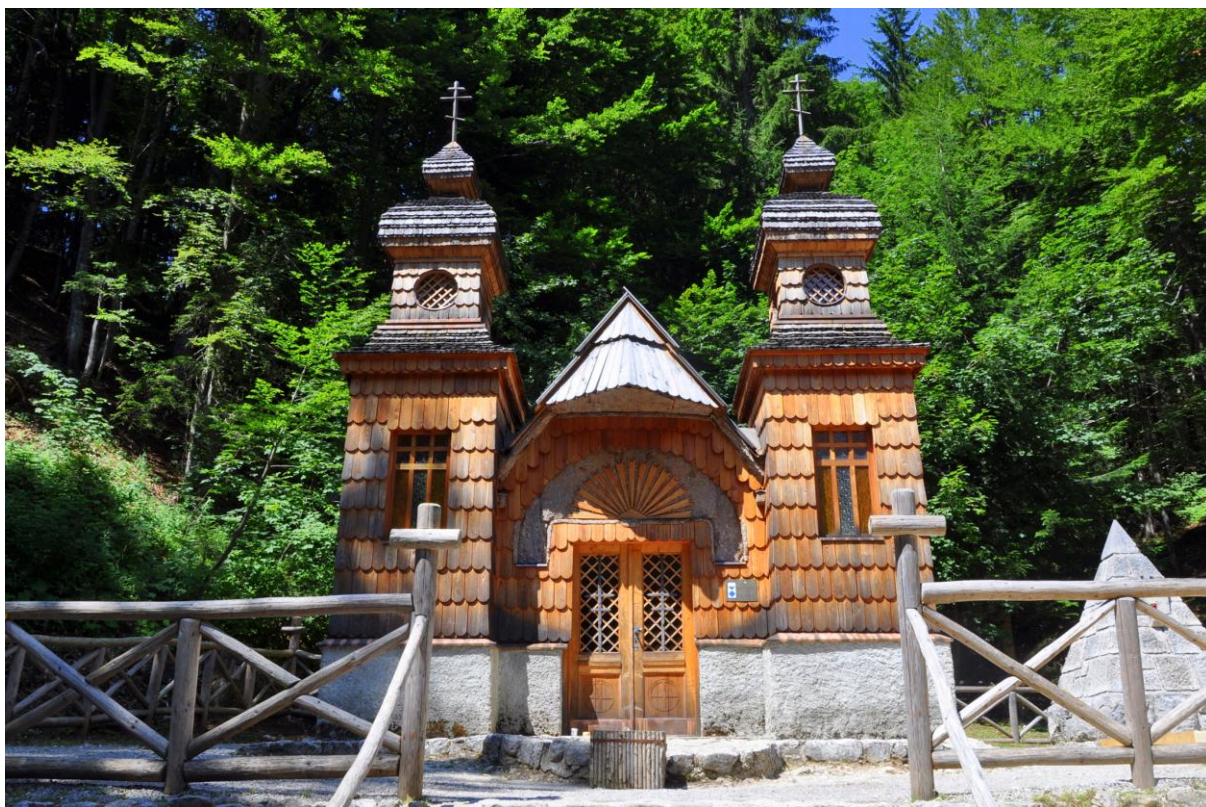
O prvi poselitvi doline je relativno malo znanega. Najdbe potrjujejo, da je tu skozi vodila pot že v antiki. Kljub temu, je bila dolina stoletja zelo redko naseljena. Prvi stalni naseljenci so se tu ustalili v 14. stoletju in kraj se omenja kot Crainow v listini iz leta 1326. Kranjska Gora je upravno spadala pod posestvo Ortenburg in cerkveno pod Oglejski patriarhat. Ortenburžanom so sledili Celjski grofje, njih pa so nasledili Habsburžani. V 15. Stoletju je kraj doživel turške vpade, v 16. stoletju verske vojne. Valvasor v 17. Stoletju Kranjsko goro omenja kot Cronau. V 18. Stoletju je bil kraj še vedno pretežno kmečki a kljub temu je imel konec stoletja že prvo šolo – enorazrednico. Sledili so nemirni časi francoskih vojn saj je leta 1797 je skozi Kranjsko goro šla avstrijska vojska pod vodstvom nadvojvoda Karla. Od leta 1809 do 1812 je tudi Gornjesavska dolina spadala pod Ilirske province. Po odhodu Francozov je sledilo nekaj let pomanjkanja preden se je življenje vrnilo v stare okvire. Pomemben mejnik je bila izgradnja železnice Jesenice – Trbiž leta 1870. Že leta 1872 je v Kranjski Gori deloval poštni urad, leta 1894 je bila osnovana še Posojilnica. V to obdobje sega delna prenova pokopališča in cerkve, kjer je novembra 1894 odprla svoja vrata prva javna knjižnica v Kranjski Gori. Za farno knjižnico je daroval knjige znameniti župnik in naravoslovec, domačin Simon Robič. Z izgradnjo železniške proge so se odprle nove možnosti za kraj in njegove prebivalce. Začel se je razmah turizma, ki je bil pred tem povezan predvsem z romarsko potjo na Višarje. Med prvo svetovno vojno je bila Kranjska Gora zaledje Soške fronte – enega največjih bojišč. V letih 1915–16 je snežni plaz pod seboj pokopal večje število ruskih vojnih ujetnikov, ki so gradili cesto čez Vršič. Ob koncu vojne je Šefmanova četa prostovoljcev iz doline uspešno obranila severno mejo, ki še danes poteka po isti liniji. Med obema vojnoma je imel kraj slabih 1600 prebivalcev. Po veliki povodnji so uredili kopališče v Jasni in zgradili bližnjo hidroelektrarno. V tem času so v Kranjski Gori zgradili tudi večje število turističnih objektov. V tridesetih letih je bila v Kranjski Gori ustanovljena prva smučarska šola. Turistično društvo je pričelo sistematično odkupovati parcele pod Vitrancem, kjer so leta 1938 slovesno odprli novo smučišče. V kraju je delovalo nekaj hotelov in mnogo družinskih penzionov. Kranjsko Goro so 8. aprila 1941 zasedle italijanske okupacijske enote in ga kmalu prepustile nemškemu okupatorju. Ta je začasno v njem naselil ljubljanske Nemce. Vsa štiri leta vojne je kraj preživel razmeroma mirno. Tik pred koncem vojne je prišlo do hudih bojov med partizani in umikajočo se nemško vojsko. Večina škode v kraju in še zlasti na turističnih objektih je nastala v tem času. Kranjska Gora se je po drugi vojni razvila

predvsem kot turistično središče. Jeseni 1945 so goste sprejemali v štirih hotelih in petih penzionih ter nekateri zasebnih hišah. Število turističnih postelj je upadlo. Zasebni hoteli in turistični objekti so bili podržavljeni. Kljub temu so turistični delavci z udarniškim delom obnovili kopališče v Jasni, izdelali 50-metrsko skakalnico in napravili temelje za prvo žičnico. Od leta 1961 poteka na bližnjem smučišču Podkoren tradicionalna smučarska prireditev Pokal Vitranc. V petdesetih letih so bili spet dovoljeni zasebni turistični objekti, ponoven razcvet pa je turizem doživel v šestdesetih in sedemdesetih letih. Poleg turizma so domačini odhajali na delo na Jesenice in v sosednjo Italijo. Po osamosvojitvi je v Kranjski Gori zraslo mnogo novih stavb, ki so kraju povsem spremenile nekdanjo podobo.

2.2 SNOVNA DEDIŠČINA

Zgodovinski razvoj je tesno povezan z načinom življenja krajanov in kulturno dediščino.

Ruska kapelica je bila postavljena leta 1916 v spomin ruskim vojakom, ki jih je zasul snežni plaz med gradnjo ceste čez Vršič. Za kapelico je značilen pravoslavni slog. Ob njej je tudi grob ruskih vojakov. Spomenik na grobu je v obliki piramide z napisom v ruščini: »Sinovom Rusije«. Vsako poletje tu poteka spominska slovesnost, ki se je udeležijo najvišji predstavniki Rusije in Slovenije.

V starem vaškem jedru današnje Kranjske Gore stoji **cerkev Device Marije Vnebovzete**, katere nastanek povezujejo z legendo o Mariji na belemrodu. V starih listinah je prvič omenjena leta 1326 kot podružnica radovljiške prafare. Cerkev je bila zgrajena v romanskem slogu, z ločenim zvonikom iz peščenca iz okolice Belopeških jezer. V začetku 16. stoletja je bila cerkev prezidana v poznogotskem stilu. Zvonik je bil še vedno ločen in s cerkvijo povezan z odprto lopo. Poznogotska stavba ima zvezdasto obokan prezbitrij in pravokotno ladjo, posebnost pa je izredno razgiban strop. Leta 1630 je postala župnijska cerkev. Tedaj je imela tri oltarje: glavni je bil posvečen Materi božji, stranska pa sv. Nikolaju in sv. Juriju. Krstni kamen je stal sredi cerkve, kasneje pa so ga prestavili bližje oltarju. Sredi 18. stoletja, so združili prejšnjo cerkev zvonikom in naredili kor, lopa pa je postala zadnji del povečane cerkve. Na južni strani so dozidali kapelo Srca Jezusovega, kasneje pa še kapelo sv. Jožefa na severni strani cerkve. Gotska okna so zazidali in dali zvoniku današnjo podobo. Poslikave stropov v kapelah so delo Matije Bradaškja, Križev pot in upodobitve Marijinega vnebovzetja ter smrt sv. Jožefa pa so delo Leopolda Layerja.

Med posvetnimi stavbami je najbolje ohranjena 300 let stara **Liznjekova domačija**. Stoji ob Borovski cesti, ki je bila včasih glavna vaška pot. Zgrajena je bila v drugi polovici 17. stoletja, kaže pa značilnosti kmečkega baroka iz 18. in začetka 19. stoletja. S svojo prostorsko zasnovo predstavlja prototip pristne slovenske alpske hiše. Fasado krasijo freske in ornament, kamnit vhodni portal in lesen »gank«. Vogale krasijo značilni šivani robovi. V zidanem pritličju so veža, »vežna kamra«, »črna kuhinja«, »hiša« kot osrednji bivalni prostor. Iz hiše je vhod v »hišno kamro«, katere strop krasí relief v obliki grozda v spomin na nekdanjo gostilniško dejavnost. Na nosilnem tramu je izrezljana rozeta in letnica 1781. Lesene stopnice vodijo na podstrešje, kjer je bilo shranjeno različno orodje, skrinje za obleko, žito, suho sadje in druga živila. Na podstrešju sta tudi dva lesena »štibla«. Stavba je v celoti podkletena. V kleti so imeli drobnico, v hlevu pa večjo živino. K stavbi spada tudi gospodarsko poslopje (z letnico 1796). Od leta 1983 je Liznjekova domačija preurejena v muzej. Bogato je opremljena s predmeti, ki pričajo o načinu življenja na domačiji. V vežni kamri je na ogled zbirka poslikanega pohištva, ki je bilo tako značilno za Gornjesavsko dolino. V spodnjem delu je galerija s prostorom za občasne razstave, poleg pa stalna razstava o življenju in delu pisatelja Josipa Vandota, avtorja zgodb o Kekcu.

2.3 NESNOVNA DEDIŠČINA

Legenda o Ajdovski deklici iz knjige Babica pripoveduje pravi takole. Ajdovska deklica, ki je živela pod previsnimi stenami Prisanka, je bila dobrega srca. Vodila je popotnike skozi snežne zamete preko Vršiča v Trento. V zahvalo so ji popotniki ob povratku pod Prisankom puščali hrano. Bila je tudi vila sojenica. Obiskovala je mlade matere in prerokovala novorojenčkom njihovo usodo. Neke noči je obiskala planšarico v Trenti, ki je pravkar rodila sina. Ko je mati zaspala, se je ajdovska

deklica neslišno približala otroku. Prerokovala mu je, da bo postal lovec in ustrelil Zlatoroga ter tako prišel do bajnega bogastva. Ko so za to prerokbo slišale sestre ajdovske deklice, so jo preklele, ker je napovedala smrt Zlatorogu. Ajdovska deklica je okamnela pod Prisankom, kjer je še danes.

Zgodbe o Kekcu so del ljudskega izročila Kranjske Gore, ki ga je umetniško obdelal in zapisal Josip Vandot. Gre za zgodbe o pogumnem pastirčku Kekcu, ki v družbi slepe Mojce in plašnega Rožleta doživi marsikatero pustolovščino. Te zgodbe se povezujejo z likom tete Pehte - zeliščarice, ki je živela odmaknjeno življenje v planinah nad Gornjesavsko dolino. V povestih o Kekcu se pojavita tudi divji lovec Bedanec in pravičnik Vitranc. Vsi ti liki in še drugi so del bogatega ljudskega izročila Kranjske Gore, ki je le delno zapisano. V kranjskogorskem dialektu ga ohranja Marica Globočnik – Teta Pehta, ki je prava zakladnica ljudskega izročila. Poleg nje še nekaj starejših krajanov ohranja spomin na ustno ljudsko izročilo in nekdanje šege in navade.

Tradicionalna prehrana v Kranjski Gori ni posebej obdelana. Stanko Košir je v svoji knjigi Gornjesavska kulinarika opisal tradicionalno prehrano v Gornjesavski dolini. Prav tako sta dr. Janez Bogataj in Lea Kužnik v svoji knjigi Na Gorenjskem je fletno in okusno, posebno poglavje posvetila prehrani Kranjske Gore z okolico. Naj navedem le nekaj tradicionalnih jedi: kocovi krapci iz krompirjevega testa, polnjeni z nadevom iz suhih hrušk, špresovi krapci iz vlečenega testa z nadevom iz koruznega zdroba, skute in jajca, krapci s skuto in kašo iz belega kvašenega testa, usukanec ali forfl ali močnik, čežana s fižolom, drobnjakove blazinice, žepki s slivovo marmelado ali povitačskrle iz belega vlečenega testa z nadevom iz slivove marmelade, koruzni žganci s kislom repo ali sekanca, krompirjeva mešta (iz krompirja in ajdove moke) s friko (na zaseki stopljen sir zalit s smetano), mlinci (bel kruh zalit s kompotom iz suhih sliv in posut s sladkorjem in cimetom), ješprenj s prekajenim mesom in prekajenimi suhimi hruškami, mavželjni – mesna jed iz svinjske drobovine z dodatki, pwaninska mešca – zabeljena mešanica kuhanega in razredčenega kislega mleka, smetane, koruzne moke in začimb, miške in fancouti.

3 ZAKLJUČEK

V okviru naših druženj bomo z udeleženci in gostjama mag. etnologije Tatjano Dolžan Eržen iz Gorenjskega muzeja in mojstrico domače obrti Bernardo Šalamon podrobneje spoznali tradicijo poslikavanja pohištva v Gornjesavski dolini. Skupaj bomo poizkusili najti uporabno vrednost te žive in snovne dediščine v sedanjem življenju kraja.

V družbi s Stankom Koširjem, avtorjem knjige o gornjesavski kulinariki in univ. dipl. etnologinjo Eriko Kavalari ter nekaterimi gospodinjami bomo podrobneje spoznali gornjesavsko tradicionalno prehrano in kulinarčno tradicijo ter poiskali njeno uporabno vrednost v aktualni turistični ponudbi kraja.

Naša srečanja bomo s pomočjo ATM TV Kranjska Gora zabeležili na filmski trak.

Nataša Kokošinek

4 VIRI

BENEDIK, Marko, 1940–2010,

Ob 500-letnici cerkve Marijinega vnebovzetja v Kranjski Gori / [avtorja besedil Marko Benedik, Nika Leben; prevodi Neža Makovec; fotografije Branko Petauer, Nika Leben]. - Kranjska Gora: Župnijski urad, 2010. - 63 str. : ilustr.; 21 cm.

ČERNE, Vid,

Borovška vas : monografija o Kranjski Gori: prispevek / [zbral, uredil in avtor [ter] barvne ilustracije] Vid Černe. - Kranjska Gora: Turistično društvo, 1992 (Ljubljana: Dan). - 168 str.: črno-bele in barvne fotogr.; 30 cm.

KOŠIR,

Stanko

Zgornjesavska kulinarika / [besedilo in fotografije] Stanko Košir. - Gozd Martuljek (Finžgarjevo naselje 12): samozal. S. Košir, 2000 (Radovljica: Medium). - 73 str.: ilustr.; 24 cm.

BOGATAJ, Janez, 1947–

Na Gorenjskem je fletno in okusno / Janez Bogataj, Lea Kužnik; pri zbiranju gradiva so sodelovali študentke in študenti Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani Tatjana Baligač ... [et al.] ; [fotografije Cveto Sonc, Stane Klemenc]. - Ljubljana: Kmečki glas, 2005. - 111 str.: ilustr.; 27 cm.

Slikovno gradivo je črpano s svetovnega spleta.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]